

***En el llindar de la Filosofia* de Josep Maria Capdevila, un projecte entre d'altres projectes**

JOAN CORTADA HORTALÀ
Societat Catalana de Filosofia

Professor de filosofia d'Institut
jcortad4@gmail.com

Document presentat: 15 d'octubre de 2015
Acceptació: 15 de desembre de 2015

Resum. En aquest article apuntem alguns dels principis filosòfics de la rica producció intel·lectual de Josep Maria Capdevila i presentem un dels seus treballs, l'intitulat *En el llindar de la filosofia. Correspondència amb Maurici Serrahima*, de l'any 1961, com un projecte més entre altres projectes, que recapitulen la voluntat que l'autor va tenir de revisar la pròpia obra i delimitar els distints punts de partida filosòfics, ètics o polítics i socials, que van fonamentar els seus escrits. Aquest «projecte» restà, però, com a obra inacabada que algun dia caldria revisar i estudiar.

Paraules clau. Noucentisme, món ideològic, món cultural, aristotelisme i tomisme, principis filosòfics, realisme, humanisme, recepció mediàtica, diàleg epistolar

Josep M. Capdevila's En el llindar de la Filosofia: A project between projects

Abstract. In this article, several of the philosophical principles of the rich intellectual production of Josep Maria Capdevila have been pointed. In addition, one of his works, written in 1961 and titled *On the threshold of philosophy. Correspondence with Maurici Serrahima*, has been presented. Thus, as one among other projects, it recapitulates the desire that the author had in order to review his own work and to delimit the different starting points of philosophical, ethical or political and social, which conformed the basis of his writings. This «project» remained, however, as an unfinished work that someday should be reviewed and studied.

Keywords. Noucentisme, ideological world, cultural world, Aristotelianism and Thomism, philosophical principles, realism, humanism, media reception, epistolar dialogue.

Josep Maria Capdevila (1892-1972) va ser un intel·lectual que es formà acadèmicament en el context cultural de l'anomenada *segona generació noucentista* i es dedicà a fer crítica literària i assaigs de filosofia. La seva obra és notable en cadascun d'aquests àmbits. Maurici Serrahima li dedicà un *Assaig biogràfic* l'any 1974 i Joan Carreres compilà les fonts documentals (dipositades a l'ANC) i li estudià l'*Ideari i la poètica* l'any 2003. Guiats inicialment per aquests treballs, l'any 2008 vam tractar *La filosofia de Josep Maria Capdevila* a partir d'una lectura genètica i vam traçar la línia sempre imprecisa que dibuixa el curs dels esdeveniments vitals i intel·lectuals de l'home. D'aquesta manera, vam poder resseguir la formació del món ideològic i de les idees estètiques, apuntar l'originalitat de l'estudi social i polític i presentar el punt de partida de la seva filosofia. Més recentment, el meu germà Josep ha enllestint una tesi sobre el pensament polític de Capdevila, dirigida pel professor Josep Monserrat.¹ Es podria pensar que, amb aquests treballs i alguns dels articles que s'han anat publicant, l'estudi sobre l'obra de Capdevila ja estaria bàsicament exhaurit. Pel que fa al nostre treball del 2008, hem de reconèixer que si la lectura genètica ens va permetre de resseguir el seu pensament d'una manera més o menys endreçada, també és cert que ens privà d'aconseguir una visió més sistemàtica de la seva filosofia. Aquesta és encara, doncs, una línia d'estudi que caldria acomplir.

El professor Josep Monserrat ens va suggerir d'escriure sobre la gènesi i recepció que va tenir l'obra de Josep Maria Capdevila intitulada *En el llindar de la filosofia. Correspondència amb Maurici Serrahima*,² i vam acceptar-li la proposta. De fet, esperàvem trobar un bon nombre d'articles que s'hi referissin, però, revisant l'Arxiu Capdevila, vam adonar-nos que les notes de premsa i els comentaris que va suscitar la publicació són escadussers. La consideració que Joan Carreres deixà a l'aire en un article al «Diari de Girona» és del tot oportuna: «El petit manual que publicà l'any 1960 des del seu exili de Colòmbia, titulat *En el llindar de la filosofia*, és avui una rara joia literària. Ja en el seu temps passà gairebé desapercibuda, com passen les obres sòlides, ben fetes i a l'abast de tots els públics»³.

Malgrat això, no hem volgut desestimar del tot la proposta inicial d'estudi. D'aquesta manera, en un primer moment, repassarem, des del context més general de la seva producció intel·lectual, alguns dels principis d'ordre filosòfic que la van orientar i que, en bona partida, acabaria esbossant a *En*

1. JOSEP CORTADA HORTALÀ, *Josep Maria Capdevila, pensament polític i social*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Josep Monserrat Molas: Universitat de Barcelona, 23 de desembre de 2015.
2. JOSEP MARIA CAPDEVILA, *En el llindar de la filosofia. Correspondència amb Maurici Serrahima*, Barcelona: Barcino, 1961, 87 p. (CPB, 187).
3. TORSIMANY (JOAN CARRERES I PERA, «Aprendre a pensar», Diari de Girona, 28 de març de 2008.

el llindar. I, en un segon, exposarem algunes consideracions que va merèixer aquest treball en els mitjans escrits i en l'epistolari durant els anys immediatament posteriors a la seva publicació. Aquesta magre descoberta, però, ens ha ajudat a descobrir *En el llindar* com un projecte més entre altres projectes i a afermar-nos en la idea que la filosofia "en sentit estricte" apareix, per diferents motius, com una peça més, això sí fonamental, del mosaic del conjunt de l'obra de Josep Maria Capdevila, que no arribà a desplegar i sistematitzar.

Consideracions prèvies sobre l'obra i l'estil

Tant la diversitat d'interessos intel·lectuals com la d'uns projectes culturals concrets poden ajudar-nos a entendre el caràcter fragmentari i sintètic d'una obra extensa que, malgrat això, no està mancada de rigor i coherència interna. En el cas Capdevila ho hauríem de tenir present, així com la construcció d'un estil literari propi que respon a les maneres d'entendre l'art i la vida.

Si ens posem davant del conjunt de l'obra de Josep Maria Capdevila observarem que és d'un gran volum, però va ser escrita en diferents formats (opuscles, estudis, articles, llibres, notes manuscrites, tots d'una relativa brevetat) i va tractar una varietat de temes que responen a l'actitud versàtil del pensament d'un home que trobà la seva expressió en diverses preferències culturals: literàries i artístiques, filosòfiques, socials i polítiques, etc.⁴ A més, no hauríem d'oblidar que les desplegà motivat pel desig expansiu de la cultura, propi del noucentisme, que des de diferents flancs va assumir en plena joventut: publicant en els principals rotatius i revistes especialitzades del país o participant destacadament en projectes editorials d'envergadura (com ara la direcció de *La Paraula Cristiana*, l'any 1925, o la fundació i direcció de *El Matí*, l'any 1929). També és destacable la participació com a membre fundador de la *Societat Catalana de Filosofia* (1923); el nomenament, conjuntament amb Joaquim Ruyra, en la *Institució de les Lletres Catalanes* (1938) o la creació, amb els artistes Ignasi Mallol i Joan Rebull, del Taller-Escola d'Art de Tarragona (1934). Aquests són alguns aspectes de l'activitat de Capdevila que el van situar lluny de la imatge de l'acadèmic que, dedicat exclusivament a la docència, es proposa i projecta una obra formalment arrodonida.

Com dèiem, l'altre aspecte que hauríem de tenir present és l'estil del nostre autor. Josep Pla, en referir-s'hi, havia comentat que la seva escriptura, formada per la força d'Olot, Mistral i la tradició dels antics, havia estat immune al noucentisme. Per una altra banda, Maurici Serrahima expressà la sensibilitat que tingué per certs autors francesos, aquells que «mantingueren un difícil equilibri entre la prosa precisa i mesurada del segle XVIII i la que Rousseau proposava al romanticisme naixent». I no se n'està a l'hora de destacar la incisió a què podien arribar els seus escrits, en certa manera, a l'estil de Rivarol o de Paul-Louis Courier. Capdevila així ho reconeixia i

expressava al seu amic: «La ploma se'm torna bisturí»; però no podia evitar d'endolcir-la.⁵ Altrament, tant Pla com Serrahima coincideixen a l'hora de destacar l'originalitat del seu estil i la distinció humana que s'hi manifesta. Aquest darrer ens diu al respecte: «no entendríem prou bé l'obra escrita –publicada o no– de Josep Maria Capdevila, si oblidàvem aquest aspecte de la seva vocació. No entendríem que una bona part del que escrivia, més que assaigs o tractats destinats als entesos o als especialistes, eren d'alguna manera temptatives per a ensenyar. Per a fer entendre al lector uns fets, uns judicis, uns raonaments o unes conclusions –filosòfics, sociològics, literaris– que ell tenia per certs i per saludables, i que per això li volia transmetre»⁶,

Ara bé, si bé és cert que en l'estil de Capdevila s'hi palesa una clara «voluntat pedagògica», també ho és que s'hi reconeix una fonamental «voluntat artística» que es troba en les maneres d'entendre i d'expressar l'art en relació a la vida. Capdevila va dur a terme una pacient recerca dels propis mitjans expressius amb la finalitat de mostrar la simplicitat interna de les coses, sense evitar-ne les complexitats, a través d'una particular relació entre el fons i la forma. En el bon estil la paraula sembla esvair-se, cedint el seu lloc propi a la bellesa i a la veritat. Quan això succeeix la claredat i la simplicitat artística confereixen a l'obra força comprensiva i valor comunicatiu. No es fa del tot necessari, doncs, tenir una expressa «voluntat pedagògica», ja que aquesta pot venir de més a més. En els mateixos termes de Joan Alcover, el bon art esdevé «popular i útil», esdevé educatiu. De tot això, se'n diu tenir un estil clar per transparència, la qual cosa possiblement expliqui amb més exactitud la seva «transparent erudició».

Aquestes consideracions, que aparionen l'home amb la seva obra, les hem de tenir presents sobretot a partir de l'any 1920. En els treballs de Capdevila s'observa com, d'una breu anàlisi sobre «principis», sovint passa, molt acuradament, a exemples o a qüestions pròpies del món de la cultura, l'art, la literatura, la societat, la religió, la política, la ciència o la filosofia. Altrament, cal tenir present que en els seus escrits rarament trobarem una anàlisi detallada d'autors o tendències, sinó més aviat un discurs planer que s'hi mostra dialogant per transparència, a partir del qual fa sobresortir l'afinitat d'unes teories que vol extraure «de la raó i dels fets»⁷. En aquest sentit, les

4. Joan Carreres, ens diu: «L'Arxiu Capdevila inclou una cinquantena de llibres, una vintena d'opuscles i un centenar de carpetes, classificades per anys i per temes. A més dels originals aplegats (més de cinc cents papers), hi ha uns dos mil retalls de premsa, i gairebé igual nombre de cartes, procedents d'uns tres-cents corresponals». Joan CARRERES, *Josep Maria Capdevila. Ideari i Poètica*, Barcelona: PAM, 2003, p. 10. Vegeu, altrament: Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*. Barcelona: Barcino, 1974, p. 98.
5. Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974, p. 99 i 100.
6. Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974, p. 104.
7. Josep Maria CAPDEVILA, «Prefaci». *Poetes i Crítics*. Catalònia. Barcelona, 1926, p. 7. (ERO); «Principis de teoria política», *La Paraula Cristiana*, 3. Març de 1928, p. 196.

seves crítiques, tot i que poden arribar a ésser dures, no ragen a tort i a dret sense mesura, no les podem entendre com una desqualificació total de l'autor citat o de la tendència referida. L'estil de Capdevila, lleugerament reiteratiu sobre allò que vol dir, la qual cosa fa que sigui d'un tou respectable, contrasta amb el to afectat que a vegades pren davant les coses que troba encertades i les que troba desviades. Això que, a més a més, pel fet de trobar-nos davant d'un munt d'escrits que han estat pensats amb una certa independència, pren l'aparença de la insistència desmesurada, pot dur-nos erròniament a desdibuixar el conjunt de la seva obra i oblidar la seva benvolença.

A la recerca d'uns principis filosòfics

En el nostre estudi *La filosofia de Josep Maria Capdevila* dièiem que una bona partida dels «principis de filosofia» d'encuny aristotèlic i tomista que es mostren a *En el llinard de la filosofia*, Capdevila els va tenir presents, vora d'altres preferències culturals, en el conjunt de la seva producció, tant l'estètica i la crítica, com la social i la política⁸.

Quan Capdevila començà a escriure les *Memòries* inacabades l'any 1971 situà la gènesi del seu pensament a partir de l'any 1904, quan només tenia dotze anys, i subratllà el cultiu de la visió situada davant la vida, al voltant de la qual ens diu: «se'm descobria per sobre de qualsevol llibre, com el material de recerca bàsic del meu pensament»⁹. Aquesta actitud d'independència, que va mantenir al llarg de la seva vida, és un dels motius que ens fa pensar que no podem penjar-li sense cap mena de reserva l'etiqueta *noucentista* o la *tomista*.

És cert, per exemple, que s'adherí al moviment cultural *noucentista* que verbalitzava com ningú Eugeni d'Ors,¹⁰ però també ho és que va mostrar-se reticent davant les maneres del glossador de confrontar les actituds que es deriven dels mons clàssic i romàntic, i la primacia que hi donà a la voluntat. No obstant això, la «feina ben feta» posada al servei del renaixement cultural de Catalunya ho sol·licitava, i gairebé només per això ho acabaria acceptant. Amb la voluntat d'ordenar el seu pensament davant les preferències ideològiques, en unes *Primeres reflexions* (1915-1917) de caire introspectiu, ja reconeixia en el propi temperament la necessitat d'objectivar la realitat per a poder donar un sentit a l'acció. La reflexió més general sobre les «modalitats

8. Joan CORTADA HORTALÀ, *La filosofia de Josep Maria Capdevila*. PAM (Scripta et Documenta, 77), 2008.

9. Es compliria, doncs, la confessió que feia en el «Pròleg» retirat d'*Amics i terra amiga*, de l'any 1929: «De catorze anys que comencí a escriure fins avui he tingut la ventura, tal vegada raríssima, de no haver de canviar de pensar, ni de sentiments».

10. Vegeu, al voltant de la relació entre Capdevila i Eugeni d'Ors: Josep Maria CAPDEVILA, *Memòries inacabades*, Manuscrit, 1971; Lletres a Josep Maria de Garganta (a partir de l'any 1910); Eugeni d'Ors. *Etapa barcelonina (1906-1920)*, Barcelona: Barcino, 1965.

més íntimes», però, també el durien a la necessitat d'acceptar la indestriable disputa entre l'esforç orsià i l'espontaneïtat maragalliana¹¹. El que de cap manera trobà admissible són «l'afany de domini» i «l'orgull solitari», és a dir, l'excés en la pròpia posició¹².

Vora l'acció, doncs, se li feia necessari el referent de la vida, el qual observaria des d'un realisme que redescobriria durant l'època universitària a través del mestratge de Jaume Serra Hunter o de la lectura d'alguna de les obres de les figures de l'anomenat espiritualisme francès de finals del segle XIX i principis del XX, com ara Boutroux i Bergson, que possiblement s'integraven d'una manera més natural en el seu pensament.

Maurici Serrahima ens informa que, a partir dels anys vint (després de l'anomenada «defenestració» d'Eugeni d'Ors), sense oblidar l'àmplia cultura que havia anat creant, el nostre autor es decantaria cap a un neotomisme adaptat críticament als nous temps. Era el que venien fent en diversos sentits molts escriptors estrangers a principis del segle XX (Gilbert K. Chesterton, Jacques Maritain, A. D. Sertillanges, Etienne Gilson, entre d'altres), però no l'assumí a partir d'aquests, sinó a través de la lectura directa de les obres de sant Tomàs.¹³

Creiem que fou en aquesta època que Capdevila començà un programa de pensament que aniria vessant progressivament en les diferents disciplines a què es dedicà. La idea de dir-ne *programa*, ens l'ha suggerida una carta antològica que va escriure a Joan Alcover el 4 de febrer de 1926. La lectura retrospectiva d'aquesta ens permet reconstruir, en bona part, les motivacions que van guiar el transcurs intel·lectual del nostre autor, des dels primers articles a *La Veu de Catalunya* i, en menor quantia, a *La Publicitat*, al voltant de l'any 1920, passant per un assaig de filosofia publicat a l'*Anuari* de la Societat Catalana de Filosofia o a la *Revista d'Estudis Franciscans*, i els publicats a *La Paraula Cristiana*, entre els anys 1923 i 1925, fins a l'edició de la seva obra crítica, *Poetes i Crítics*, de l'any 1925. L'aparent dispersió que poden suscitar els escrits de Capdevila durant aquests anys, sembla d'entrada contradita si llegim la lletra d'íntima confessió, adreçada a Joan Alcover, en què manifesta explícitament el propòsit ideològic que els motivà: «No escriví aquell llibre [Poetes i Crítics] com un entreteniment, com a passatemps, sinó amb l'intent de guiar, dins la mida de mes forces, la joventut literària i el públic lector dins la nostra poesia. Ara tot sembla més clar; però en començar els meus

11. S'avé, doncs, al parer de Joan Maragall quan en l'*Elogi del poble* ens diu: «Uns i altres calen a l'esperit en aquest món [...] junts, disputant, el salven».
12. Aquesta temàtica la podeu resseguir a partir de les lletres que Capdevila adreça a Carles Riba (entre els anys 1913 i 1915), els manuscrits *Primer llibret de memòries* i *Primeres reflexions*, i de tot un seguit de papers sense títol situats entre els anys 1915 i 1917.
13. Vegeu l'originalitat que Maurici Serrahima atribueix a Capdevila en els àmbits de la filosofia i de la crítica literària en el seu llibre *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974, p. 21.

articles hi havia tal desorientació, jo anava de tal manera contra corrent, que ningú no s'ho creuria. Gràcies a Déu, jo seré quasi l'únic a saber-ho: tant han canviat les coses en poc temps. [...] Contra aquest diletantisme d'ideologia literària he pogut oposar alguns estudis d'estètica tomista, que he tingut la ventura que meresquessin l'elogi de revistes tècniques com la *Revue Thomiste* [...] I ara ja som un grup poc o molt coherent, però que hauria de fer triomfar el bon seny, aquest bon seny tan simple i tan difícil: *Tout doit tendre au bon sens, mais pour y parvenir / le chemin est glissant et pénible à finir*. Aquest és el meu petit mèrit, que he de desitjar que es faci invisible [...] En el nostre grup hi veurà algun convertit; som: En Carles Soldevila, En Crexells, En Riba, en Llates, l'Estelrich, En Garcés, En Junoy... Ara convé una orientació filosòfica. També hi ha un grup. No ha vist la revista *Criterion*? Per si no, com un anunci de les seves tendències, li inclouré un article que publicuí aqueix desembre últim a *La Veu*. Sembla que tot s'ordena, de mica en mica».

Sembla, doncs, que Capdevila treballà amb la finalitat de cercar un criteri propi per tal d'orientar el públic literari d'aleshores, tal vegada anticipant-se al propi temps, i va entreveure, així mateix, la necessitat d'una orientació semblant en la disciplina filosòfica que començava a donar els seus fruits a través de publicacions com *Criterion*, fundada pel P. Miquel d'Esplugues, l'any 1925. Cal dir, però, que així com en l'orientació literària, Capdevila va contribuir-hi significativament i des de la humilitat que el caracteritzava n'era conscient, la seva aportació estrictament filosòfica només s'insinuà i derivaria, pel seu esperit versàtil, cap a d'altres camps¹⁴.

Si fem una lectura atenta de tots els escrits que publicà principalment a *La Veu de Catalunya* a partir de l'any 1920, podem adonar-nos com al costat d'escrits de crítica i estètica n'hi ha d'altres que segueixen el fil discursiu de

14. La voluntat de coordinar els estudis de filosofia que es feien aleshores ja s'havia iniciat amb la creació de la Societat Catalana de Filosofia, de la qual Capdevila va ser membre fundador, l'any 1923. La incipient institució i la creació de la revista *Criterion*, amb intel·lectuals que participaven ací i allà, amb un projecte més o menys comú, hauria fet pensar Capdevila en l'anunci d'una nova orientació en l'àmbit de la disciplina filosòfica. No obstant això, als vuitanta anys, en un treball inacabat sobre el pensament de Pere Corromines (publicat pòstumament amb adaptacions del fill de Corromines i de Capdevila), Capdevila faria el següent judici de valor: «Aquesta petita acadèmia, que publicà el seu anuari i col·laborà en alguna publicació estrangera com *Xenia Thomistica* de Roma, l'any 1925, centenari de l'Aquinès, no era pas homogènia. Els estudis filosòfics a Catalunya, no sé si per raons passatgeres, de formació, o per motius més profunds d'idiosincràsia, més que no cap tendència d'escola, donaven, més o menys fortes o febles, personalitats independents i gairebé isolades. Després del grup universitari d'Eixalà i de Llorens, que tingué cert caient d'escola, donà, en el primer terç del segle vintè, només figures disperses o, més que res, independents entre si, com les de Turró, Eugeni d'Ors i Pere Corromines». Al final, aquest treball inacabat fou inserit com a «Epíleg: Notes d'ambientació i de genealogia espiritual» a *Diari i Records de Pere Corromines. La República i la Guerra Civil*, vol. III, Barcelona: Curial, 1975, p. 339-357.

les «primeres reflexions» i troben la seva continuació en els articles que publicaria a *La Paraula Cristiana* a partir de l'any 1925¹⁵. Capdevila hi expressà que el veritable debat filosòfic hauria d'ésser sobre la veritat i la falsedat, la bondat i la maldat, la bellesa i la lletjor, i no pas sobre tendències. No obstant això, també s'adonà que aquestes anaven sorgint des de l'època antiga amb aires de novetat i sota noms diferents avui, per la qual cosa és realment difícil sostreure-se'n. Per això, Capdevila situa molt hàbilment les distintes tendències en el seu itinerari i va mostrant críticament les falles que cometen quan prenen il·legítimament com un tot la raó, el sentiment o la voluntat a l'hora referir-se a la vida; o, altrament, quan pretenen referir-s'hi encobrint errors de principi, de referència, de relació o de transposició en qualsevol dels ordres. Així, en parlar-nos de la *sinceritat moderna*, estableix els respectius límits del sentiment i de la raó, flirteja les bondats de l'escepticisme, sense adherir-s'hi, i mostra la preferència per una actitud que qualificarà de «bon seny», entès aquest com el punt dolç on convergeixen els límits del coneixement i la prudència. En el moment d'establir la relació que es dona entre *els vels i les coses*, s'oposa al parer d'aquells que redueixen la realitat a meres formes representatives de la intel·ligència i també a la d'aquells altres que no s'hi acontenten perquè creuen que ens privarien d'accedir a la realitat tal com és. Si amb els primers perdríem de vista la realitat, amb els segons negaríem la funció que és pròpia de la intel·ligència. El sentit de referència és important per al nostre autor: la que troba el sentiment en la raó o la que troben els vels en les coses. La intel·ligència, doncs, ordena les coses que percep en la vida a través de la representació. No obstant això, també dedica esforços a fer veure que els mateixos instruments de la veritat són els de l'error. Ens n'adonem quan, per exemple, en la paraula escrita, la memòria ajunta a la imatge real, imatges suscitées. En una lletra a Carles Riba de l'any 1917, ja li digué: «i nosaltres pensem de vegades que en aquestes està tot». Podem entendre, així, que ens digui: «la meitat de la tasca de la filosofia és desfer els errors de les filosofies». El perill s'esdevé quan l'home ho ignora i «es pensa ésser gran», quan s'erigeix com a mesura de totes les coses. Ens trobem, doncs, davant la *follia humana* que es deriva de l'adveniment de *l'home utòpic* i de *les falses mitologies*. Segons Capdevila, no podem situar-nos, com van fer Rousseau, Maquiavel o Nietzsche, més enllà del bé i del mal. El primer refugiant-se en «somis de llum», els altres en «somis de tenebra». Ni tampoc podem extrapolar l'orientació que ofereix una determinada preferència o virtut posades com a font de totes les altres. Capdevila hi posa la mesura quan afirma: «un ideal és de llei si suporta a la vora els altres ideals, si els conté en ell». Seguint Dant, a qui considerarà tan amic de les formes com de la nuesa, el nostre autor

15. Podeu trobar la referència a la trentena d'articles a què ens referim en la nota a peu de p. 264 del nostre estudi *La filosofia de Josep Maria Capdevila*. PAM (Scripta et Documenta, 77), 2008.

partirà d'una actitud humil per tal de dur a terme el trànsit de les tenebres a la llum; és a dir, de les coses de la vida als ideals que les representen. Aleshores, la intel·ligència, la raó, el saber, entesos com un mitjà i no com una finalitat en si mateixa, esdevenen útils en el camí que ens condueix cap a la veritat, la bondat o la bellesa. I aquesta és la seva opció.

En tots els escrits de Josep Maria Capdevila hi palpiten aquests principis d'ordre filosòfic, que ara amb prou feines hem intentat d'esbossar. Altrament, no ens ha d'estranyar que a partir de l'any 1920 s'hagués apropiat a la filosofia aristotèlica i tomista en un intent de posicionar-se davant els excessos de les diferents tendències ideològiques a l'hora d'explicar l'esdeveniment vital. Sant Tomàs representava la confluència de l'idealisme platònic i del realisme aristotèlic. Li oferia a més una visió de la vida ordenada a través del volgut «equilibri de les facultats», que sovint expressava a la manera endolcida de sant Francesc de Sales o amb l'estil airejat de Joseph Joubert. I en l'home moral d'Aristòtil hi descobria «l'home assenyat i prudent» que d'alguna manera ja recollia el *noucentisme*. Una prudència, però, que neix com a expressió humana d'un silenci amorós. D'aquesta manera, l'amor se'ns mostra com una força unificadora davant dels límits tant del coneixement teòric com del pràctic quan els referim a la vida.

De totes maneres, en aquest punt, cal recordar la voluntat d'independència en el pensament que el nostre autor sempre va voler mantenir. Així, diria a Maurici Serrahima, en acabar d'escriure *En el llindar de la filosofia*: «En alguns temes, el llibret es separa de les doctrines tomistes. No m'agrada l'adhesió al peu de la lletra a cap autor. L'adhesió a la veritat, i prou»¹⁶.

Aquestes consideracions sobre el pensament de Josep Maria Capdevila davant la vida, també les podem apreciar davant l'obra d'art i l'interès que va tenir per la crítica literària i artística¹⁷. D'aquesta manera, el crític es deixa conduir per la visió que es mostra atenta als processos *comprensiu* i *productiu* de l'obra, els quals acaben confluïnt en un mateix propòsit: la *contemplació* de la bellesa. Encara que la distinció entre aquets sigui en bona mesura formal, la trobà necessària per no desorientar-nos. Si en el primer, després de situar l'obra com a referent objectiu, critica qualsevol "preceptiva estètica" que limiti l'horitzó comprensiu per efectes que li són externs; en el segon, fixant-se com *l'artista opera davant de la seva obra*, critica l'ús il·legítim del concepte *creació* i, de retruc, tant l'idealisme com el romanticisme quan res-

16. Vegeu la lletra reportada a: Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974, p. 108.

17. Pel que fa a la visió de la crítica, resta sintetitzada en: «Prefaci». *Poetes i Crítics*. Barcelona: Catalònia, 1926, p. 7-11. (ERO). Però aquest estudi introductor no és suficient. Els escrits de crítica relacionada amb l'art són molt nombrosos. En aquest sentit, podeu resseguir les notes a peu de pàgina del capítol dedicat a l'estètica de Capdevila en el nostre estudi sobre *La filosofia de Josep Maria Capdevila*. PAM (Scripta et Documenta, 77), 2008.

pectivament s'aturen en la *concepció* i en el *sentiment* que aquella els ocasiona. En qualsevol dels casos, ens veiem privats de descobrir en l'obra la bellesa que s'hi hostatja, i d'aquí la insistència de recórrer cadascun dels processos fins al terme. Capdevila no trobà lícit de confondre art i creació, ni tampoc art i bellesa, ja que l'art és el mitjà de què disposa l'home per arribar a la seva finalitat en l'acte contemplatiu. En les seves reflexions, assenyalà els límits del judici del gust davant d'una obra que sempre ens diu la veritat, però també donà importància al fet de veure-hi i al component ideològic i formatiu de la crítica.

En l'itinerari estètic de Josep Maria Capdevila el van acompanyar, en diferents sentits, Joseph Joubert, Joan Alcover, Francesco de Sanctis, Dant, Henri Poincaré i tants d'altres. És, però, en l'àmbit de l'estètica, on Capdevila segurament va mostrar d'una manera més explícita els fonaments de la filosofia aristotèlica i tomista. Ho veiem, per exemple, d'una manera implícita, en el «Prefaci» de *Poetes i Crítics*, de l'any 1925, quan parteix del referent objectiu de l'obra, i hi subratlla la necessària distinció entre el substancial i l'accidental. Però ho fa d'una manera més explícita en l'opuscle "El concepte de creació en l'obra artística", de l'any 1923 (traduït al francès l'any 1925 com *L'artiste en face de son oeuvre*), en l'article «Bellesa i veritat», de l'any 1924, o en la conferència «La matèria artística», de l'any 1925¹⁸. Si en l'opuscle delimita l'ús del concepte *creació*, en l'article cercarà l'origen del concepte de la *bellesa* en les idees, en què també hi conflueixen el de *veritat* i, en cert sentit, el de *bondat*; procurarà establir en aquest origen compartit la distinció i els vincles entre els conceptes; i, finalment, mostrarà la necessitat d'entendre la bellesa des d'un inseparable doble àmbit, el que integra la realitat de les coses belles i la seva concepció en l'acte contemplatiu. Altrament, en una pàgina de *En el llindar*, ens diria: «A més, aplicada la teoria hilemòrfica a la matèria segona, a les modificacions accidentals de la matèria, que comprenen el món artístic, ens dóna el lèxic més adient. I encara ha servit avui per anomenar les causes»¹⁹. Tenim, però, un altre article que intitulà «El concepte de la bellesa», de l'any 1938²⁰, en què recapitulava la temàtica anterior, però d'una manera més personal, amb l'intent de delimitar la nota distintiva de la bellesa. I en aquest es reproduirà la referència ontològica o objectiva. Així, ens diu: «Parlem de coses belles i de bellesa. En parlem, les veiem, les oïm,

18. Vegeu: «El concepte de creació en l'obra artística», *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, I (1923): 305-321; «L'artiste en face de son oeuvre». *Xenia Thomistica*, Impremta poliglota Vaticana, Pontificio Collegio Angelico, Roma, 1925, p. 379-388); «Bellesa i veritat», *Revista d'Estudis Franciscans*, Barcelona, 1924; «La matèria artística». Conferència llegida el dia 18 d'octubre de 1925 al «Centre Artístic de Sant Lluch». Reproduïda a: *La Veu*, 23/24/29/30-X-1925.

19. Josep Maria CAPDEVILA, *En el llindar de la filosofia*, Barcelona: Barcino, 1960, p. 29 i 30.

20. Josep Maria CAPDEVILA, «El concepte de la bellesa», *Revista de Catalunya*, núm. 86, 1938.

les coneixem, ens emocionem. I en voldríem una explicació que ens satisfés. Aquesta explicació, poc o molt satisfactiva, és una part de la filosofia: l'estètica. L'estètica, doncs, hauria d'explicar la bellesa».

És el mateix punt de partida que sostindria, des de l'àmbit de la política, en l'opuscle «Principis de teoria política», de l'any 1928: «Aquest treball de crítica i d'història l'han de precedir els principis de la teoria. I en la tasca positiva potser és preferible extraure la teoria de la raó i dels fets, i separatament exposar les teories dels autors»²¹. O també en la sèrie d'articles dedicats als «Principis de la civilització», de l'any 1931, en què evita de partir de l'imaginari «home primitiu» de Hobbes i de Locke, i de *le bon sauvage* de Rousseau, per centrar-se en «l'home històric i [el] ciutadà del carrer, que podíem conèixer sense hipòtesis boiroses».²² La realitat, «la vida tal com és», acabaria essent precisament el punt de partida de la seva filosofia i, de la mateixa manera que ho veia en la seva joventut, «el material de recerca bàsic del meu pensament».

A *En el lllindar*, ens diria: «No sé pas si el mètode que seguirem serà gaire millor. Ho assajarem. Em sembla veure-hi un avantatge. L'avantatge és que no ens separem ni un moment de la vida. Partim de les coses vives i viscudes, i no ens en movem. Al cap i a la fi, la vida no és pas perquè en fem filosofia, sinó que la filosofia és per explicar la vida. No partim, ni metòdicament, d'ignoràncies que no tenim. No simulem de no saber res, i que amb una lliçó primera adquirim les primeres nocions: una mena d'ignorància metòdica»²³.

En el lllindar de la filosofia, un projecte entre d'altres projectes

D'una manera o altra, en diferents moments de la seva trajectòria intel·lectual, Capdevila va expressar la voluntat de reprendre els punts de partida filosòfics per a desplegar-ne estudis més extensos sobre els diferents àmbits a què es dedicà. A Farran i Mayoral ja li havia comentat la idea de fer un llibret de la sèrie d'articles intitolada «Apologia del nu» (sobre els principis que fonamenten les tendències ideològiques, en aquest cas encarant-se a Rousseau,

21. Josep Maria CAPDEVILA, «Principis de teoria política», *La Paraula Cristiana*, 3. Març de 1928, p. 196.

22. Josep Maria CAPDEVILA. *En el lllindar de la filosofia*. Barcino, 1960, p. 39 i 40; «Els principis de la civilització». *El Matí*, 25, 26, 27, 28, 29 i 30-VIII-1931, 2, 3, 6 i 10-IX-1931.

23. Josep Maria CAPDEVILA, *En el lllindar de la filosofia*. Barcino, 1960, p. 10 i 11. A *En el lllindar*, Capdevila contraposa el seu particular punt de partida amb el cartesà. El motiu de la divergència, però, l'explicita en l'original de la lletra adreçada a Maurici Serrahima: «Aquest és un mètode diferent, per exemple, del de Descartes, qui es proposava de cercar una veritat primera d'on fluís tota la filosofia. Volia donar a la filosofia una forma matemàtica. [I] Nosaltres anem a la primera lliçó amb una munició de coneixences [...] i no creiem tenir motiu de desfer-nos-en ni fer-hi esmenes, si no hi trobem error. Si la filosofia és per aclarir la vida, si és perquè ens l'expliquem millor i amb més fermesa, no

Maquiavel i Nietzsche)²⁴. Les «Lletres de filosofia» serien, de fet, les primeres beceroles de *En el llinard*²⁵. I sobre els estudis polítics i socials, pensem en els ja esmentats *Principis de teoria política* i *Els principis de la civilització*, que van constituir el nucli de pensament que guiarien tant *La Paraula Cristiana* com el rotatiu *El Matt*²⁶.

Aquesta voluntat de recapitular l'obra feta, sistematitzar-la i publicar-la en llibres, la va manifestar, sobretot, en aquells moments en què es trobà privat de l'acció cultural que fins aleshores havia mantingut a Barcelona. En un primer moment, quan el van fer dimitir de la direcció de *El Matt* i es traslladà a Tarragona, on hi fundà, amb Ignasi Mallol i Joan Rebull, el Taller-Escola d'Art (1934); i, en un segon, quan es va veure forçat a exiliar-se a Colòmbia (1938).

Així, en una lletra a Serrahima de l'any 1936, li comentà: «Tinc aquell tractadet d'ètica enllestit. L'he de posar en net i afegir-hi, entre els petits capítols, llistes de corollaris. Després m'emprendria la lògica, i abans la sociologia. Tinc començada (a Tarragona) la metafísica. I només mancaria l'estètica. (hi mancava –i no sé si posar-l'hi– la psicologia)»²⁷. En l'Arxiu Capdevila, certament, hi hem trobat, d'aquest primer període a Tarragona, diversos manuscrits: la versió al català, amb breus comentaris, del *De ente et essentia*, escrita entre el 16 d'agost de 1934 i el 28 de juny de 1935; unes notes intitolades «Principis de filosofia», escrites entre l'11 i el 17 de maig d'aquest darrer any; i un munt d'apunts, en aquest cas sense datar, sobre estètica. Altrament, en una lletra a Maurici Serrahima, del mes de març de 1938, Capdevila li donava a conèixer la publicació de l'article «El concepte de bellesa» i li comentava la possibilitat de de fer-ne un tractat. L'article en qüestió havia d'ésser el «primer capítol d'estètica» d'un llibret.²⁸

Però, ja ben passada una dècada, en el segon període a Colòmbia, Maurici Serrahima se'n adonà de la minsa producció intel·lectual de Capdevila, quan pogué posar-se en contacte amb l'exiliat a partir de l'any 1940. De totes maneres, no seria fins l'any 1949 que els dos amics van reprendre de forma continuada les converses epistolars. En una lletra d'aquest darrer any, Capdevila confessa al seu amic que viu, des d'una solitud sentida, donat a l'estudi i que no escriu gaire. Malgrat això, li comenta: «Tinc un gadaval de notes [...] Estic anotant el *Llibre d'Amic e Amat* de Ramon Llull. I també estic posat en un comentari i en la versió (que quasi tinc enllestida) del *De ente et essentia*;

ens semblarà sospitosa o mal orientada una filosofia que ens posi tot d'una problemes que no teníem i que ens sonen a estranyeses?». Lletra de Capdevila a Serrahima, 19-IV-1956.

24. Lletra de Capdevila a Farran i Mayoral, 23-IX-1927.

25. «Lletres de Filosofia», *Criterion*. Revista trimestral de Filosofia, fascicle XXI. Barcelona, 1930.

26. Lletra de Capdevila a Serrahima, 5-IV-1967.

27. Lletra de Capdevila a Serrahima, 2-2-1936.

28. Vegeu: Lletra de Capdevila a Serrahima, 22-3-1938.

la gràcia del comentari fóra el confront amb la filosofia moderna, del segle XVII ençà»²⁹. I, en l'*Assaig biogràfic*, Serrahima ens fa saber com s'originaria la publicació de *En el lllindar*: «En cartes anteriors m'havia parlat més d'una vegada de donar forma a les notes que tenia fetes i de convertir-les en una obra coherent. En aquella carta em va dir: Aquestes vacances, si Déu vol, copiaré alguns capítols que tinc enllestits –un Primer capítol de filosofia-, i potser alguna cosa més, perquè en sigueu dipositari [...] L'haurien de seguir uns capítols de lògica. Vindrien després unes notes d'estètica, i després d'ètica i de teoria política [...] Com solia, em proposava projectes de llarg abast. Però la il·lusió que hi posava era un fet nou en la nostra correspondència [...] [i] m'adonava que ell potser no se'n sortiria si l'havia de fer tot sol i sense cap estímul, carregat com anava amb el pes de tantes coses passades [...] Jo em sentia endeutat amb ell. No podia admetre que el fruit d'una intel·ligència i d'una preparació excepcionals com les d'ell resultés perdut. [...] Pel febrer de 1953 em va enviar els primers textos [...] Vam tenir feina per uns quants anys. No vaig disposar del text definitiu fins als darrers mesos de 1958»³⁰.

Observem que allò que li deia l'any 36 és, de fet, el mateix que li expressaria l'any 49. Segurament va ser la il·lusió que Serrahima transmeté el que esperonà Capdevila a aplegar els papers anteriors i a escriure lentament el que acabaria donant forma a la seva publicació *En el lllindar de la filosofia*. Només hem de llegir les esmentades «Lletres de filosofia» per adonar-nos de l'estil epistolar i de la particular manera d'encetar el punt de partida de la filosofia amb el referent de la *vida*; en el manuscrit «Principis de filosofia», malgrat la seva brevetat, hi treballa conceptualment alguns dels temes que apareixeran a *En el lllindar*, com ara el punt de partida ontològic, el problema del moviment, de les causes, el tema de Déu o del nombre infinit. Altrament, la intenció de confrontar «la filosofia moderna, del segle XVII ençà» a través la versió comentada del *De ente et essentia*, la retrobarem en el darrer capítol de *En el lllindar*, l'intitulat «Vers la coneixença de la substància». En acabar el llibret, així ho feia saber a Serrahima: «Seguiria un estudi en sis o set capítols sobre *la noció de substància*. També es podria titular *Substància i Accident. Les Categories*. Ja m'ho direu. En aquest estudi em sembla que s'hi troba la manera d'evitar el panteisme (Spinoza), i l'escepticisme (Locke i Hume). Després seguiria una introducció a la Lògica (d'una dotzena de capítols) on es posaria la qüestió dels universals, i dedico uns capítols als universals en les matemàtiques (Cantor)»³¹.

29. TOMÀS D'AQUINO, *De ente et essentia*. Text inèdit. Vegeu: Lletra de Capdevila a Serrahima, 13-IV-1949.

30. MAURICI SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino Barcelona, 1974, p. 91-92.

31. Lletra de Capdevila a Serrahima, 19-10-1957. El tema dels capítols de l'esmentada Lògica no acabarien formant part de *En el lllindar*, ni tampoc la qüestió dels universals en les matemàtiques, al·ludint a Cantor. Sobre aquest, en fa menció en el capítol dedicat al *nombre infinit*.

Aquest projecte d'escriure una petita «biblioteca filosòfica», amb el temps, quedaria limitat a la isolada publicació de *En el llindar de la filosofia*, de l'any 1960, i no n'abandonaria la idea fins ben bé al final de la seva vida.

Notes sobre la recepció de *En el llindar de la filosofia* i la represa d'una obra finalment inacabada

En acabar d'escriure *En el llindar*, Capdevila comentà a Serrahima la il·lusió que li feia el llibret perquè havien escrit el primer «tractat» de filosofia en català: «Tenim el *Llibre de Contemplació*, que és un tractat complet de filosofia. Però un tractadet breu, metòdic, útil per a estudiants que seguiran estudis superiors: un manual, potser no el teníem, ni antic ni modern. Tant de bo sigui una llavor, tant de bo no sigui el primer, i en surtin aviat de molt millors»³². Quan es va publicar, a la *Col·lecció Popular Barcino* de Josep Maria Casacuberta, els amics corresponsals van fer un llistat de les persones que l'havien de rebre, i Serrahima s'encarregaria d'anar informant a un Capdevila reclòs a Banyoles dels comentaris d'aquests i de la repercussió mediàtica de la publicació³³.

En les escasses notes de premsa de l'any 1961, els articulistes van destacar-hi els principis aristotèlics i tomistes a partir dels quals arranca el llibre i l'elegància literària en l'estil epistolar, allunyada en aquest sentit dels clàssics manuals escolàstics³⁴. La referència més extensa la trobem en els comentaris que Paulina Crusat va fer a la revista *Ínsula* (que més tard conformarien el *Pròleg* que li va dedicar a la versió castellana de l'any 1964)³⁵; o en els d'Alfred Badia, publicats a la revista *Serra d'Or* l'any 1962³⁶.

32. Lletra de Capdevila a Serrahima, 20-IX-1958.

33. Entre d'altres, el van enviar a: Josep Maria Batista i Roca, Josep Trueta, Joan Baptista Solervicens, Jordi Rubió, Manuel de Montoliu, Jordi M. Pinell, Josep Roig i Raventós, Carles Soldevila, Salvador Rifa, J.M. Roig Gironella, Josep Ferrater-Mora, Lita Givanel, Jesús Pabón, Santiago Ramírez, Joan Fuster, Clementina Arderiu, Miquel Dolç, Amàlia Tineo, Francesc de Borja Moll, Martí de Riquer, Josep Calsamiglia, Jordi Maragall, Isidre Gumà, Maria Aurèlia Capmany, Ramon Sugranyes, Pau Romeva, Josep Pla, Julián Marias, José Luís López Aranguren, Pedro Laín Entralgo, Joaquim Carreres Artau, Etienne Gilson o Louis de Broglie. Podeu veure la referència en les lletres: de Capdevila a Serrahima: 20-XI-1960 i 14-I-1961; i de Serrahima a Capdevila: 9-II-1961, 25-II-1961 i 11-IV-1961.

34. Vegeu, per exemple: *La Vanguardia* (sense signar), 19-IV-1961; *Destino* (signat JEM), 24-IV-1961; Butlletí d'informació catalana (sense signar), Bogotà-Colòmbia, febrer de 1963).

35. Vegeu respectivament: Paulina CRUSAT. «José Maria Capdevila: *En el llindar de la filosofia*». *Ínsula*, núm 181, 1961, pág. 18; *En el umbral de la filosofía*. Traducción del catalán por Diva Perdomo. Prólogo de Paulina Crusat. Cali: Prod. Latino-americanas Lida, 1964, 90 p.

36. Alfred BADIA, «En el llindar de la filosofia», *Serra d'Or*, Any IV, núm. 10 (1962, octubre), p. 35 i 36.

Malgrat que Capdevila sovint qualificà el llibre de «manualet», estem convençuts que sabia prou bé que contenia alguna cosa més. Serrahima diria que s'hi podia aprendre una actitud filosòfica, una particular manera d'entrar i d'iniciar-se en els problemes de la filosofia. Era, de fet, “un llibre petit, si bé raonat; no pas un manual, sinó una introducció. I prou»³⁷. Paulina Cruzat així ho veié en el seu article del 61, i amb més rotunditat afirmava: «No hace pensar en otros libros didácticos de forma epistolar, sinó en las grandes correspondencias del pasado, tal, por ejemplo, la de Schiller con Goethe. No hay, sin embargo, correspondencias tan metódicas. Lo que Capdevila le escribía a Serrahima era el borrador de un libro». I Joan Badia, encara aniria més enllà: «Seria massa fàcil, vist el desenrotllament dels temes i l'escola filosòfica des de la qual són exposats, de qualificar el volum de simple introducció a l'ontologia aristotèlica-tomista [...] Les dissertacions de Capdevila posseeixen dues poderoses virtuts que difícilment es troben en qualsevol manual corrent: una claredat cartesiana que fa llisquívols els temes habitualment més eixuts [...] i l'originalitat de qui ha pensat autònomament allò que exposa, sotmetent-ho a la fonamentació criteriollògica i metòdica que després de l'apregonament meditatiu li ha semblat més escaient”. Si llegim l'article de Badia és curiós d'observar com, encertadament, després d'assenyalar una certa distància entre el pensament de Capdevila i el que va néixer de la influència a Catalunya de la “filosofia del sentit comú» (pel que aporta en la seva actitud psicologista), i una major respecte al noucentisme d'Ors i els seus epígons, veu un acostament implícit «al nostre gran Ramon Turró, almenys des de l'angle criteriollògic per l'estima que Josep Maria Capdevila mostra a la ciència experimental que tracta tant com pot de respectar les qualitats dels sensibles propis».

Pel que fa als corresponents, Serrahima comunicà en diverses lletres a Capdevila que “el llibre agrada”. Hi sobresurten els elogis de Josep Pla, Jaume Bofill, Miquel Dolç o Joan Comas. És precisament aquest darrer qui feu arribar una lletra a Serrahima, en què li comenta que el títol de l'obra és massa modest, ja que al seu parer conté un esforç metafísic important, a través del qual els *principis*, l'*ésser*, l'*essència* i la *qualitat* han estat objecte d'un acurat estudi. I aprofita l'ocasió per a criticar l'actitud d'Ortega quan, en la seva càtedra de Metafísica, tractava aquests temes i «li [feien] una paüra que no heu sentit en Capdevila i tu». I, com aquell qui no vol, repassa també a Zubiri pel seu silenci després de *Nauraleza, Hombre y Dios*. Però, sobretot,

37. El text continua així: «el fet pot resultar sorprenent, perquè disposava d'una preparació filosòfica excepcional, i tot el que va fer tenia com a base un fonament filosòfic; sembla evident que a res més no va dedicar tantes hores de meditació. Però ho explica el fet que, per a ell, la filosofia no era en cap sistema, sinó en una recerca incessant de la veritat, per tots els camins possibles». Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila, assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974, p. 108.

es dirigeix contra un positivisme i un materialisme triomfants que ho han arrabassat tot, amb què semblen haver-se esfumat les ciències de l'esperit i l'humanisme. «Dins aquest desori [,comenta], en Capdevila i tu, amb serenitat socràtica, de Barcelona a Cali, us heu parlat dels principis de filosofia, com aquell professor francès que durant l'ocupació alemanya feia cua llegint Tàcit. És refrescant. Tot el que passa sembla un mal somni. I potser ho serà. Potser aquesta onada que tot s'ho emporta no s'emportarà res. Seria la més grata sorpresa del segle»³⁸. Josep Pla s'afegiria al capítol de comentaris expressant a viva veu a Serrahima que li havia agradat molt la introducció, al costat de les definicions tomistes, de conceptes i elements de judici provinents del pensament actual, i que n'esperava la continuació³⁹.

Res a veure, per exemple, amb el que opinaria Joaquim Molas, el qual qualificà les especulacions filosòfiques en l'obra crítica de Capdevila, tot i que centrals, «molt de segona mà» i *En el llindar* com un llibre «modest i molt breu, sobre les beceroles del realisme aristotèlic-escolàstic. Però rematades per un misticisme tot lul·lià [...] La seva actitud filosòfica i, per tant, crítica és rigorosament conservadora [...] Admet com a punt de partida una realitat canviant i, per dir-ho així, en estat constant de progrés, però, ja d'entrada, n'infravalora els canvis –els accidents– i concreta tot l'interès en les essències, o les formes, permanents»⁴⁰. I, en aquest sentit, s'hi afegiria uns anys més tard Joan Fuster, quan ens diu en la seva *Literatura catalana* (1972): «En el terreny estrictament filosòfic, hi ha ben poc a afegir. El que d'autèntica aportació filosòfica hi havia en Eugeni d'Ors, Joan Crexells o Joan Estelrich queda diluït en els seus articles o assaigs: no és massa ni massa original, de tota manera. Com no ho és l'opuscle *En el llindar de la filosofia* (1960), de Josep M. Capdevila»⁴¹.

Sobre aquest darrer comentari, apuntem només el que Capdevila diria en una carta adreçada a Josep Pla, el 22 d'agost de 1969: «Ara voldria escriure una seqüència al llibret *En el llindar de la filosofia*. –No el coneixeu? Us l'enviaré. Té la gràcia que és una filosofia que no intenta de ser original. La filosofia s'ha de conèixer, com s'ha de saber alguna cosa de geografia. Però quasi

38. Lletra de Joan Comas Valls a Serrahima, 26-VI-1961. Serrahima l'informa: «Joan Comas Valls, condeixible meu al batxillerat, premi extraordinari del doctorat de filosofia, de qui l'Ortega volia portar de totes passades a la *Revista de Occidente*, però que es va estimar més fer d'advocat [...] Això no exclou que hagi seguit llegint i que tingui una magnífica biblioteca filosòfica i un cap molt clar. Conserva una gran admiració i afecte per en Serra Hunter, de qui havia estat deixeble, i coneix molt bé l'obra de Llorenç i Barba; alhora, és molt i molt amic d'en Zubiri, de l'Aranguren, d'en Laín i de tot el grup filosòfic madrileny actual». Lletra de Serrahima a Capdevila, 26-VII-1961.

39. Serrahima li comenta la conversa a: Lletra de Serrahima a Capdevila, 11-IV-1961.

40. Joaquim MOLAS, «Josep M Capdevila, crític literari», *Serra d'Or*, VIII, 1966, p. 137-139.

41. Joan FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial, 1982 (6^a ed.), p. 195 (BCC, 23).

sempre les originalitats hi són pallassades que no fan riure». I és que l'originalitat de Capdevila no rau tant en l'assumpció d'uns determinats principis que comparteix amb la tradició filosòfica, sinó en la coherència amb què els assumeix i com els refereix a la vida, des de múltiples perspectives, amb un bon sentit ben poc comú, amb la finalitat d'explicar-nos-la millor. I pel que fa a l'etiqueta essencialista al·ludida per Molas, només cal llegir un fragment de la darrera pàgina de *En el lllindar*: «En l'home, per exemple, és essencial la raó, i és accidental que raoni ara o després i de tal o de tal manera. Però els raonaments de cada home, per accidentals que siguin, tenen tota la importància. És per la manera com s'esdevenien els raonaments de Descartes, que era un gran matemàtic»⁴².

Tot i la diversitat de comentaris, ens sobra que una publicació com *En el lllindar*, presentada per dos escriptors coneguts i respectables en el món intel·lectual d'aleshores, no tingués la difusió que hauria merescut. Sobre la manca de recepció del llibre en els mitjans escrits, Serrahima denuncià: «Estimat amic: Us envio la nota que ha publicat *Destino* sobre el vostre llibre [...] La manca de revistes especialitzades priva que vinguin els comentaris que en un altre temps haurien tingut; així i tot, el llibre agrada, i espero que no seran pas els darrers comentaris que us podré enviar»⁴³. És, des d'un altre àmbit, el mateix retret que Joan Sales faria coetàniament a la manca de sensibilitat que la premsa escrita va mostrar davant la publicació de la novel·la, de Mercè Rodoreda, *La plaça del diamant*: «els òrgans locals de publicitat, amb algunes raríssimes i per això mateix honrosíssimes excepcions, l'han silenciada. No és per nosaltres cap sorpresa: d'ençà d'un quart de segle, estem avesats a aquest silenci tan glacial com significatiu entorn de quasi totes les obres catalanes ambiciosos que van apareixent»⁴⁴. I pel que fa a una petició que Jaume Bofill va fer a Capdevila de crear una «col·lecció filosòfica» en català, fent-hi intervenir la joventut estudiosa, Serrahima comenta: «El mal sempre és el mateix: calen mitjans, i la gent que està disposada a facilitar-ne van molt sol·licitats, i

42. Vegeu el que diria a Serrahima sobre l'article de Molas: «Em sap greu de parlar d'en Joaquim Molas, perquè sembla que em sentís d'aquell article a *Serra d'Or*. I creu que no em va ofendre gens ni mica. No em deia res ni a favor ni contra. No em deia res, sinó unes frases diferents i em recollia cites on deia que la veritat no canvia. S'entén, la veritat un cop és trobada, descoberta, certa. No en curs de descobriment.- Li vaig escriure donant-li les gràcies i només aclarint algun punt [...] És esperançador que en Castellet ja estigui de retorn del marxisme. Tot allò que és postís, literàriament és estèril». Lletra de Capdevila a Serrahima, 17-II-1971.

43. Lletra de Serrahima a Capdevila, 27-VI-1961.

44. Vegeu, al respecte, els pròlegs de la 2^a a la 5ª edició que va dedicar Joan Sales a l'esmentada novel·la. És curiós d'observar com crítics com Miquel Dolç, Joan Triadú o Paulina Crusat, que Joan Sales cita com avals de la vàlua de l'obra de Mercè Rodoreda, ho fossin també de la de Josep Maria Capdevila i Maurici Serrahima.

jo tinc cada vegada menys temps per a llençar-me a organitzacions d'aquestes menes. Però no hi renuncio. Tot s'anirà fent»⁴⁵.

Les demandes de part dels amics de continuar l'obra iniciada van ser reiterades. I Serrahima, sabent que aquest no havia donat tot el que podia oferir, no es va estar de dir-li: «Ara, això no exclou que pugueu pensar en algun llibre, encara que sigui més extens, [...] en el qual agafeu un tema concret i el porteu fins al fons; vull dir, no tant de cara a tothom, sinó per a dir-hi vós mateix el fons del vostre pensament sobre aquell tema amb plena llibertat; per a donar-hi —encara que sigui dins de la línia tomista que sempre heu seguit— el vostre pensament personal, com ho han fet Maritain, o Gilson, o tants altres. Del que el llibre valdrà, us en responc jo; de la possibilitat de publicar-lo i d'introduir-lo, [...] també us en responc. Ara que us hi heu posat, i que hi podeu acumular el dipòsit i l'experiència de tota una vida de pensament, crec que teniu un deure de fer-ho»⁴⁶.

Capdevila acollí la petició de Serrahima i va reprendre aquest projecte, però sempre entre altres projectes, mogut per l'esperit versàtil que mai abandonà. Pel que fa a la petició de Bofill, de crear una “col·lecció”, va fer que Capdevila li expressés: “Tant de bo que hàgim iniciat un moviment de filosofia en llengua catalana!”⁴⁷ I, d'aquesta manera, proposà a Josep Maria Casacuberta la publicació d'un diccionari filosòfic en dos volums, a càrrec Josep Ferrater i Mora, però que finalment l'editor considerà que l'havia d'escriure ell mateix, a banda d'una història de la filosofia en tres volums de la *Popular*⁴⁸ i una antologia de filòsofs catalans⁴⁹.

I, entre aquests projectes merament ideats, el nostre autor inicià la continuació de *En el llindar*, encetant alhora l'elaboració d'uns escolis, una lògica, una teoria social i política, una estètica, una ètica, una pedagogia o un estudi sobre Ramon Llull, proposant la col·laboració d'amics, com ara la del mateix Serrahima, d'Alfred Badia o de Miquel i Macaya⁵⁰. No obstant això, aquestes iniciatives que comencen a plantejar-se i a materialitzar-se a partir de l'any 1961, s'allargassen desmesuradament en el temps sense cap mena de fruit visible. I, un cop passats nou anys, Josep Maria Casacuberta, segurament alertat per Serrahima, li escriu: «Per a una major eficàcia de la vostra tasca, crec que fóra convenient que no treballéssiu en la preparació de diversos llibres alhora, sinó que procuréssiu de concentrar-vos en un de sol, fins que l'enllestíssiu; després passaríeu a dedicar-vos a uns altres [...] Jo us suggeriria

45. Lletre de Serrahima a Capdevila, 9-V-1961.

46. Lletre de Serrahima a Capdevila, 26-VII-1961.

47. Lletre de Serrahima a Capdevila, 30-VII-1961. En aquesta segueix: «En Carerras Artau podria ajudar-hi. Vaig suggerir a En Casacuberta la publicació d'un petit diccionari filosòfic, que podria ésser un volum doble de la *Barcino*, i el podria escriure en Ferrater-Mora».

48. Lletre de Casacuberta a Capdevila, 18-VIII-1961.

49. Lletre de Capdevila a Serrahima, 19-III-1963.

aquest ordre de preferència: primer, el tractadet de lògica; després el d'ètica; més enllà, l'assaig sobre el pensament lul·lià»⁵¹.

En l'Arxiu Capdevila podreu trobar-hi alguns d'aquests treballs manuscrits iniciats: un cinquantena de pàgines dedicada als escolis sobre *En el llinard*, una vintena sobre lògica, unes cent cinquanta pàgines sobre pedagogia o l'equivalent a vuit lletres, a l'estil de *En el llinard*, sobre ètica, les quals anà enviant a Serrahima. En una lletra a Capdevila del 8 de juliol de l'any 1971, l'informava de l'esquema que hauria de seguir: «I l'ètica? Després d'una introducció distingint les idees unívokes de les idees anàlogues, i després de la concepció de l'home, no pres individualment, sinó dins la societat viva (aquesta introducció gairebé ja és enllestida), seguiria el perfeccionament humà dins l'activitat social: les professions, l'intercanvi de serveis, etc. L'ordre social amb els graus d'autoritat, considerada sempre com a servei, mai com una força que vol ser servida. I, l'home, sempre dins la història, amb la seva acció familiar, nacional i sobrenacional o religiosa. Amb els deures que se li van imposant, paral·lels sempre als seus serveis dins la família i la nació. Aquest és l'esquema. Hauríem de posar-hi molta història que anés aclarint els pensaments i doctrines i formessin un conjunt viu i convincent»⁵². I al voltant de la política, només havia de donar forma als articles que havia publicat anys enrere: «En uns articles titulats *Els principis de la civilització* (o cosa així), escrits dues vegades, en dues sèries quasi iguals, junt amb uns *Principis de teoria política*, sortits a *La Paraula Cristiana*, em sembla que hi ha el nucli del pensament que ens guiava [en *El Matí*] [...] Amb aquests articles, són breus i no crec que, comptant-hi la represa, arribin a vint, amb la *Teoria política*, que ja tinc en una separata, amb un article, *Elogi del respecte*, sortit a *La Veu*, em sembla que l'any 24 o 25, i un o dos que hi afegiria, ja tindria feta l'última part del Tractadet d'iniciació a la filosofia que començarem a Cali amb el *Llinard*»⁵³.

Josep Maria Capdevila traspassà el 7 de gener de 1972, deixant-nos un munt de projectes al tinter. Desenterrar els papers i les notes manuscrites inèdites de l'Arxiu Capdevila ens ajudaria a conèixer encara millor l'home i la seva obra.

Nota al marge

A banda del projecte personal de veure arrodonida una obra que deixà aparentment inacabada, Capdevila mai es va poder sostreure d'una ne-

50. Els nous projectes es poden resseguir a partir de les lletres: de Capdevila a Serrahima, 11-III-1963, 12-IV-1964, 20-II-1970.

51. Lletra de Casacuberta a Capdevila, 8-IV-1970.

52. Lletra de Capdevila a Serrahima, 8-7-1971.

53. Lletra de Capdevila a Serrahima, 5-IV-1967.

cessària acció cultural, sempre entesa des del marge més ampli que sol·liciten els interessos col·lectius, que són els que en darrera instància duen a un país a la seva majoria d'edat. Així, ni que sigui com una anècdota, ens agradaria recordar que, mig any abans del seu traspàs, encara escrivia a Serrahima, expressant-li que era l'únic membre fundador viu de la desapareguda Societat Catalana de Filosofia i la voluntat de veure-la renéixer, suggerint alguns dels nous membres que la podien representar. Transcrivim fragments de dues lletres. En la primera ens diu: «Jo sóc l'únic sobrevivent de la *Societat Catalana de Filosofia*, filial de l'*Institut d'Estudis Catalans* [...] Ja he escrit En Joan Coromines, i ho ha trobat esplèndid, que la vull fer reviure, i que publiqui tot seguit un altre *Anuari*. Proposaré a l'*Institut*, és a dir, a En Joan Coromines, En Jordi Rubió i l'Oriol de Bolós, els membres nous de la Societat de Filosofia.- J. Ferrater-Mora, Eduard Bonet, Maurici Serrahima i Gabriel Ferrater. [1] Digues-me amb tota sinceritat que te'n sembla. Demanaríem la col·laboració, per a l'*Anuari*, a alguns estrangers. [1] Ja sé que En Ferrater-Mora no és de la meua corda. Tant se val! Té el seu Diccionari». I, en l'altra: «Gràcies de les indicacions que em dones: el P. Eusebi Colomer, Josep Maria Calsamiglia. I em sembla que per començar ja en serem prou. No et sembla?»⁵⁴.

54. Lletres de Capdevila a Serrahima: 11 i 16-IV-1971.